

Van hart onder de riem

Hoe leg je een collectie aan die onderzoekers en geïnteresseerden uit toekomstige generaties inzicht biedt in de maatschappelijke uitdagingen van vandaag? Deze vraag stond centraal tijdens de online studiemiddag 'Corona als collectie'. 'Er is bewust gekozen om zo breed mogelijk in te zamelen.'

Wilma van den Brink

Informatiespecialist Geschiedenis en Amerikanistiek Universiteit van Amsterdam

Anne Oechtering

Hoofd Studie- & Leeszaal Rijksmuseum

'**B**rabantse kapper op heterdaad betrapt, gemeente sluit pand', aldus een krantenkop in het *AD* in april 2020. Hoe moet iemand over een paar jaar de ophef begrijpen die ontstond omdat een kapper 'gewoon' zijn werk wilde doen? En weten we zelf eigenlijk nog waarom we om zeven uur 's avonds voor de open ramen stonden te klappen voor zorgpersoneel? Al een jaar beïnvloedt corona ons dagelijks leven. Voor informatie- en erfgoedprofessionals is het de taak om de informatie en gevolgen ervan te

'Er is **gesproken met wetenschappers en artsen, maar ook met groepen zoals Viruswaarheid. De interviews geven inzicht in de discussies die spelen**'

documenteren, maar hoe begin je daarmee en hoe weet je welke informatie toekomstige generaties over deze tijd willen bestuderen? Drie sprekers delen hun corona-aanpak en -ervaringen in de praktijk tijdens de studiemiddag van het Overleg Kunst(historische) Bibliotheken Nederland (OKBN) en de KNVI Interessegroep Onderwijs & Onderzoek voor Bibliotheken.

Crowdsourcing

'Archieven hebben de taak om geschiedenis vast te leggen in betrouwbare bronnen', begint Hugo van der Zande. Bij het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC), waar hij informatie-beheerder is, wordt daarom zo breed mogelijk gecollecteerd op corona. Aan gemeenten is gevraagd om het onderwerp als een 'hotspot' te behandelen. In archieftaal is dit een gebeurtenis die leidt tot opvallende of intensieve interactie tussen overheid en burgers of tussen burgers onderling. De overdracht van informatie over dit thema van de overheid aan het archief moet daarom zo volledig mogelijk zijn.

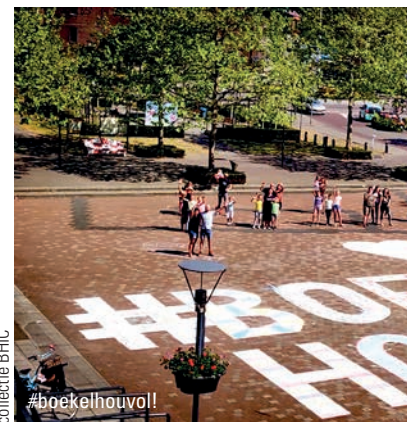
Het BHIC is bovendien een van de eerste organisaties die actief inzetten op crowdsourcing. Via website, kranten en sociale media worden nog steeds burgers opgeroepen om coronagerelateerde foto's, films, interviews en andere uitingen met het archief te delen. Dat kan per post, maar ook via een speciale upload-knop op de website. 'Gevraagd wordt om eigen materiaal te delen, dus bijvoorbeeld geen krantenknipsels', vertelt Van der Zande. 'Ook worden fotografen en organisaties, zoals de daklozenopvang in Den Bosch, de Brabantse horecavereniging en Omroep Brabant, actief benaderd om materiaal te uploaden.'

Tot nu toe heeft de oproep tot zeer gevarieerde inzendingen geleid, zowel qua inhoud als materiaal: honderden foto's, filmpjes, brieven en websites. Beelden van volle winkelwagens, voorlezen aan de kleinkinderen via

collectie BHIC

Coronaveilig knuffelen

collectie BHIC

#boekelhouvol!

collectie BHIC

Voorlezen aan de kleinkinderen

een scherm, films en interviews met mensen die iemand hebben verloren of die zelf ziek waren. Ook kritische geluiden over de overheid en over de maatregelen, zoals een aflevering van *De Andere Krant*, zijn opgenomen in

collectie BHC

Ginneken, Breda

collectie KB

Kritische krijtteksten op het Malieveld, Den Haag

de verzameling. Het materiaal krijgt een Creative Commons-licentie. Van der Zande benadrukt dat het lastig is om te bepalen wat relevant is voor deze periode. Door zo breed mogelijk te collectioneren kan op een later moment eventueel worden gefilterd.

Maatschappijkritische websites

Kees Teszelszky, curator digital collections bij de Koninklijke Bibliotheek (KB), geeft in de volgende presentatie aan dat ook bij de KB bewust gekozen

‘De collecties die we nu verzamelen zullen in de toekomst vanuit een ander perspectief worden bekeken en geïnterpreteerd’

is om zo breed mogelijk websites over corona te collectioneren. De inmiddels 310 gearchiveerde coronasites zijn onderdeel van een veel groter project om een (inter)nationale webcollectie samen te stellen. Door onderwerpen vanuit diverse invalshoeken te benaderen wordt een ‘web archive of innocence’ voorkomen. Want als alleen websites van boekgenootschappen, musea, heemkundekringen en archieven worden opgenomen, ‘zal een onderzoeker over honderd jaar de gemiddelde Nederlander uit 2020 omschrijven als iemand die in een leunstoel een boek zat te lezen en in zijn vrije tijd naar het Mauritshuis ging’, grapt Teszelszky. Om die reden worden ook maatschappijkritische websites toegevoegd. Hij raadt iedereen die websites wil archiveren aan om te starten met analoge contacten. Voor corona heeft hij gesproken met wetenschappers en artsen, maar ook met groepen zoals Viruswaarheid. De interviews geven inzicht in de discussies die spelen rondom corona. Bij het toevoegen van een website aan de collectie wordt bovendien met de maker ervan contact gelegd.

Fake news en anti-overheid

Teszelszky ziet de toename van de vele maatschappijkritische websites in de nationale coronacollectie in het verlengde van een bredere ontwikkeling. Van de in totaal 20.000 door de KB gearchiveerde websites is sinds 2017 een trend zichtbaar van opkomende maatschappijkritische websites. In 2020 werd dit gekanaliseerd naar thema's van nu: fake news, complottheorieën en anti-overheid. Toekomstige ontwikkelingen zijn op die manier al waar te nemen in een collectie.

Niet alleen internetsites worden vastgelegd, maar ook de informatie over een website: een beschrijving, de belangrijkste thema's, de doelgroep en cetera. Bepaalde sites kunnen niet worden gearchiveerd, omdat bijvoorbeeld een eigenaar geen toestemming geeft. Door niet de site maar wél de beschrij-

ving toe te voegen aan de collectie blijft toch iets over de website bewaard. Nederland is overigens niet het enige land dat nationale websites over corona archiveert. Samen met 140 wereldwijde instellingen worden collecties binnen de International Internet Preservation Coalition (netpreserve.org) vastgelegd.

Kunst als spiegel van de realiteit

Afsluitend stelt Femke Rotteveel, directeur van Fotodok, de vraag hoe erfgoedinstellingen zich openstellen voor diverse perspectieven op hun collecties. In haar presentatie laat ze zien hoe kunstenaars op een geheel eigen manier met documentatie omgaan en bestaande collecties bevragen. Kunst is daarmee de spiegel van de realiteit. Een mooi voorbeeld is een foto met daarop stapels van de *New York Times*. Op basis van het voornaamste voorpaginanieuws zijn de afleveringen in stapels gesorteerd. De hoogste stapel wordt gevormd door de edities waarin artikelen over de Amerikaanse president de voorpagina domineren, terwijl een lage stapel een thema als vrouwenrechten weergeeft. Een ander project is ‘Pass it on, private stories, public history’, waarin een familiearchief als basis dient om belangrijke historische gebeurtenissen of tijdperken weer te geven, zoals het coronatijdperk. De voorbeelden van Fotodok maken duidelijk dat ook in de toekomst de uitspraak van Umberto Eco relevantie heeft: ‘We are always remaking history. Our memory is always an interpretive reconstruction of the past, so is perspective.’ De collecties die we nu verzamelen zullen in de toekomst vanuit een ander perspectief worden bekeken en geïnterpreteerd – een manier die we nu nog niet kunnen verzinnen. De voedingsbodem hiervoor ligt in een brede verzameling die de vele verschillende stemmen vertegenwoordigen in de collecties. Concluderend uit deze studiemiddag blijkt dat daar hard aan wordt gewerkt.

tot verdriet en kritiek